

О.І. Торяник, д-р хім. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)
О.Г. Дьяков, канд. техн. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

ЯМР-ДОСЛІДЖЕННЯ ВОДЯНИХ РОЗЧИНІВ ГЛЦЕРИНУ ЯК МОДЕЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Харчові продукти мають широкий спектр вологовмісту від одиниць відсотків у висушених продуктах до майже 100 відсотків у напоях. Значну інформативність щодо стану вологи в харчових продуктах дає метод ядерного магнітного резонансу. Інформативним вимірвальним параметром є час спін-спінової релаксації T_2 , значення якого суттєво залежить від молекулярної рухливості молекул води у досліджуваному зразку. У системах з малою молекулярною рухливістю час спін-спінової релаксації T_2 має малу величину, у той час як у системах з великою молекулярною рухливістю час T_2 значно зростає. Таким чином враховуючи, що зв'язана волога у харчовому продукті має малу рухливість, а вільна велика за даними вимірювання часу спін-спінової релаксації можна робити висновки щодо наявності у продукті зв'язаної чи вільної вологи. Для цього треба мати достовірні дані часу спін-спінової релаксації T_2 , при вимірюванні якого у зразках з великою молекулярною рухливістю виникають певні проблеми, вирішенню яких присвячена дана робота.

В методі спінової луни Хана на досліджуваній зразок, що знаходиться в магнітному полі подається два радіочастотних імпульси з інтервалом часу τ після чого на відстані 2τ виникає сигнал спінової луни з амплітудою

$$A = A_0 \exp \left[-\frac{2\tau}{T_2} - \frac{2}{3} \gamma^2 G^2 D \tau^3 \right],$$

де T_2 – час спін-спінової релаксації, γ – гіромагнітне відношення для досліджуваних ядер, G – градієнт постійного магнітного поля, D - коефіцієнт самодифузії.

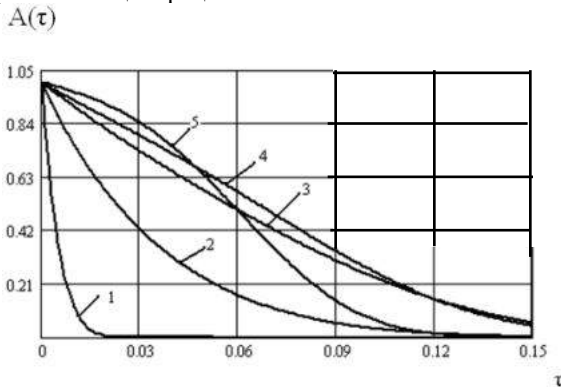
У наведеній вище формулі показник експоненти має дві складові, одна з яких релаксаційний член, а друга дифузійний. Таким чином залежність амплітуди спінової луни A від часу τ є досить складною. Для зразків з малим часом T_2 амплітуда спінової луни спадає швидко, тобто при малих значеннях τ і дифузійною складовою можна знехтувати. При дослідженні одержуємо залежність A від τ як дійсну експоненту, з якої легко розрахувати T_2 . Для зразків з великою рухливістю і великим значенням T_2 амплітуда спінової луни

спадає повільно, тобто при великих значеннях τ , а це призводить до того, що дифузійний член суттєво впливає на спад амплітуди спінової луни від τ . З такої залежності неможливо розрахувати час спін-спінової релаксації бо вона не є дійсною експонентою.

Завдання полягає в знаходженні межі значення молекулярної рухливості до якої з експериментальних даних можна з достовірною точністю розрахувати час спін-спінової релаксації. Експериментально молекулярна рухливість визначається коефіцієнтом самодифузії D , який обернено пропорційний в'язкості η і зв'язаний з нею відомим співвідношенням Стокса-Ейнштейна.

$$D = \frac{kT}{6\pi r\eta}$$

Для проведення досліджень було обрано модельну систему, яка являє собою водні розчини гліцерину, в'язкість яких можна змінювати у широких межах в залежності від концентрації. На рис. наведено залежність спаду амплітуди спінової луни від τ для водних розчинів гліцерину різних концентрацій.

**Рисунок – Залежність спаду амплітуди спінової луни від τ для водяних розчинів гліцерину різних концентрацій:
1 – 100% ; 2 – 80% ; 3 – 60% ; 4 – 40% ; 5 – 0%**

На наведеному графіку видно, що дійсна експонента спаду амплітуди спінової луни від τ спостерігається для зразків від чистого гліцерину до 60-ти відсоткового розчину, в'язкість якого становить порядку 11 сп. Таким чином, для харчових систем, в'язкість яких 11 сп і вище вимірювання часу спін-спінової релаксації двоімпульсним методом Хана дасть вірний результат.